

Macedonië

Uitgeverij ANWB

Inhoud

Het belangrijkste eerst blz. 4

Dit is Macedonië blz. 6

Macedonië in cijfers blz. 8

Eten en drinken blz. 10

#

Het kompas van Macedonië

15 manieren om je onder te dompelen in Macedonië
blz. 12

Skopje en het noord- westen

blz. 15

Skopje blz. 16

1

Rond de krijger te paard –
Ploštad Makedonija
blz. 20

2

Moskeeën, hamams en kara-
vanserais – **het oude Skopje**
blz. 24

3

Uitblazen op of rond het
water – **Matkakloof**
blz. 28

Tetovo blz. 31

Nationaal Park Mavrovo blz. 33

4

Schitterende natuur –
sportief in NP Mavrovo
blz. 34

Debar blz. 37

Ohrid en het zuid- westen

blz. 39

Struga blz. 40

Ohrid blz. 43

5

Parels, houtsnijwerk of een
icoon – **souvenirs uit Ohrid**
blz. 46

6

Glinsterend water –
Meer van Ohrid
blz. 50

7

Boottocht naar Golem Grad –
Prespameer
blz. 56

8

De natuur in – **Nationaal
Park Pelister**
blz. 58

Nationaal Park Galičica blz. 60

9

Slenteren door de Širok
Sokak – **Bitola**
blz. 62

Herakleia Lynkestis blz. 65

Hart van het land

blz. 67

Kruševo blz. 68

10

Helden achterna – **Kruševo
en de Iindenopstand**
blz. 70

Prilep blz. 72

11 Vranec en temjanika – wijn-
proeven in Povardarie
blz. 76

12 Een interessante archeo-
logische vindplaats – Stobi
blz. 80

Veles blz. 83

Štip blz. 84

Het zuidoosten

blz. 87

Gevgelija blz. 88

13 Luieren en zwemmen –
Dojranmeer
blz. 90

Strumica blz. 92

14 Van warmwaterbron tot
waterval – ten oosten van
Strumica
blz. 94

Het noordoosten

blz. 97

Berovo blz. 98

Vinica blz. 98

Kratovo blz. 100

15 Mysterieus gesteente –
Kokino en Kuklica
blz. 102

Sveti Joakim Osogovski blz. 104

Kumanova blz. 106

Reisinformatie

blz. 108

Hoe zegt u?

blz. 114

Register

blz. 115

Fotoverantwoording

blz. 126

Colofon

blz. 127

Herinner je je deze nog?

blz. 128

Het belangrijkste eerst

Dé parel, en terecht

Het Meer van Ohrid is de grote toeristentrekker en daar valt niets op af te dingen. Onder alle weersomstandigheden – zelfs als er regendruppels neerkletteren – levert het water een betoverend lichtspel op. Vraag in Ohrid de eigenaar van een bootje om een tochtje met je te maken!

Autorijden op z'n Macedonisch

Enorme gaten in het asfalt, helemaal geen asfalt, paard en wagens, reutelende tractoren, volgepakte ezels, stalletjes met fruit of noten langs de weg, vreemdsoortige inhaalmanoeuvres. Allemaal ingrediënten die een autotocht over het platteland tot een belevenis maken.

Iconen en fresco's

Behalve een zee aan fantastische iconen vind je in de talrijke kerken en kloosters een schat aan fresco's. Tot de hoogtepunten behoren de muurschilderingen van de Sveti Gjorgi bij Kurbinovo. Die van de aartsengel Gabriël (links op de foto) staat ook op het bankbiljet van 50 denar.

Nationale parken

Schilderachtige bergdorpjes, kleurrijke vlinders, een bijzondere plantenwereld, oogstrelende gletsjermere en de hoogste top van het land (Golem Korab, 2764 m). Dit zijn nog maar een paar van de facetten die de drie nationale parken in Macedonië te bieden hebben: Mavrovo langs de grens met Albanië, Galičica en Pelister in het zuiden. Je kunt er wandelen, mountainbiken, paragliden en 's winters ook skiën.

Skopje

Skopje is een wonderlijke mix van droevig jarenzeventigbeton, pompeuze gebouwen, bombastische bruggen én een bruisende oude Turkse wijk. Nadat je een eerste indruk hebt gekregen van dit eclectische geheel, kun je misschien het best 'in stijl' iets gaan drinken op zo'n '17e-eeuws schip' in de Vardar: nog een opmerkelijk staaltje stadsvernieuwing.

Turkse invloeden

Eeuwenlang werd Macedonië overheerst door de Ottomanen. Van de strijd tegen de bezetter getuigen nog tal van monumenten. Leuker is echter dat steden als Skopje, Bitola en Prilep nog prachtige Turkse wijken bezitten, met moskeeën, hamams en tentjes waar je de heerlijkste kebab kunt eten.

Meer dan Ohrid

Natuurlijk, de meeste vakantiegangers vliegen rechtstreeks naar Ohrid om van het prachtige meer te genieten. Maar dat neemt niet weg dat de twee andere meren in het zuiden, het Prespa-meer en het Dojranmeer, hun eigen charme hebben. Je kunt er in elk geval ook heerlijk zwemen. Bij het Dojranmeer moet je er trouwens niet gek van opkijken als mensen elkaar soms met modder (van de bodem) insmeren, want dat zou een genezende werking hebben.

Opgravingen

Er zijn verschillende interessante archeologische vindplaatsen. Als je bijvoorbeeld Stobi, de voornaamste, hebt bezocht, is het een aanrader ook naar het nieuwe Archeologisch Museum in Skopje te gaan.

Een goede afdronk

In eigen land zie je nauwelijks Macedonische wijn. Wijnliefhebbers die eenmaal een volle vranec (rood) of een tintelende temjanika (wit) hebben ontdekt, zullen dat na thuiskomst nog betreuren.

Ook ik liet mij in eerste instantie – net als schrijver A.den Doolaard en de talrijke toeristen in zijn voetsporen – verleiden door het fonkelende Meer van Ohrid. Pas tijdens latere reizen ontdekte ik dat dit mooie Balkanland nog veel heeft meer te bieden. Van weidse natuur tot betoverende fresco's.

Vragen? Ideeën?

Laat het me weten! Mijn adres bij de ANWB:

anwbmedia@anwb.nl

Dit is Macedonië

In Macedonië bestaat bijna tweederde van de bevolking uit Macedoniërs, een Zuid-Slavische etnische groep. Hun wortels liggen grotendeels bij de Slaven die in de 6e eeuw de Balkan binnentrokken. Zij spreken Macedonisch, een Zuid-Slavische taal die wordt geschreven met het cyrillische alfabet. Het Macedonisch is nauw verwant met het Bulgaars dat in het buurland wordt gesproken.

Albanezen, Vlachen en Roma

Als je in het westen van het land bent, bijvoorbeeld in Tetovo, Gostivar of Debar, merk je al gauw dat hier de Albanese minderheid (ongeveer een kwart van alle inwoners) leeft. De bewegwijzering is er tweetalig; de opschriften op winkels zijn vaak alleen in het Albanees, dat in het Latijnse schrift wordt geschreven.

Tot de verschillende kleine minderheden behoren de Vlachen, waarvan de Aroemenen de belangrijkste groep zijn. Zij spreken een eigen taal, die nauw verwant is aan het Roemeens. Zij waren al voor de komst van de Slaven op de Balkan aanwezig en voorzagen in hun levensbehoeften als veehoeders, maar er waren ook rijke kooplieden onder hen. De meerderheid van de Vlachen woont nu in Skopje, Bitola, Štip en Kruševo.

In de 14e eeuw kwamen er voor het eerst Roma naar Macedonië. Nu wonen ze in het hele land, maar in het bijzonder in de grotere steden. Opmerkelijk is vooral dat de Roma in Macedonië een eigen gemeente hebben, Šuto Orizari (bij Skopje), dat is namelijk de enige in de hele wereld. Er is een Roma-burgemeester en de mensen spreken er behalve Macedonisch ook Romani.

Van Gruevski naar Zaev

Macedonië is een parlementaire democratie. De volksvertegenwoordiging bestaat uit één kamer, de *sobranje*, die 120 zetels telt. Elke vier jaar worden de leden gekozen, op basis van een districtenstelsel. Vanaf 2001 was de conservatieve VMRO-DPMNE de grootste partij, met sinds 2006 Nikola Gruevski als minister-president. Maar de nationalistische Gruevski raakte in opspraak door een afluisterschandaal en werd in 2016 ten val gebracht door de sociaaldemocratische oppositieleider Zoran Zaev. Verrassend genoeg sloot Zaev na de verkiezingen een verbond met de Alliantie van Albanese. Aanvankelijk gaf de president van het land, Gjorge Ivanov, hun echter geen toestemming te regeren, bang als hij was voor nieuwe onlusten. In 2001 hadden de Albanese in hun strijd voor meer gelijkheid het land immers op de rand van de afgrond gebracht en ook in 2015 was er nog hard gevochten. Na de nodige schermutselingen mocht Zaev uiteindelijk toch regeren. Een van zijn speerpunten is een snelle toetreding tot de Europese Unie. Dat Macedonië al sinds 2005 kandidaat-lid is, zal je op een rondreis door het land trouwens niet ontgaan: her en der zie je bouw- en infrastructuurprojecten die mede worden gefinancierd met Europees geld.

Onderweg in het Roma-dorpje Banica, ten westen van Strumica.

Macedonië en Griekenland

Griekenland heeft vanaf de onafhankelijkheidsverklaring van Macedonië in 1991 bezwaar gemaakt tegen de naam van het Balkanland, omdat de noordelijke Griekse provincie diezelfde naam draagt. Om de vrede te bewaren en om in 1993 te kunnen worden toegelaten tot de Verenigde Naties ging Macedonië er daarom mee akkoord officieel met de naam FYROM (Former Yugoslav Republic of Macedonia) te worden aangeduid. Maar het gesteggel bleef, waardoor de onderhandelingen over de toetreding van Macedonië tot de NAVO en de EU stil kwamen te liggen. En niet alleen op regeringsniveau liepen de spanningen op: in beide landen gingen voor- en tegenstanders van de naamsverandering met spandoeken de straat op. Bij het ter perse gaan van deze gids leek er echter een doorbraak bereikt: op 12 juni 2018 kwamen Athene en Skopje overeen dat de nieuwe naam Republiek Noord-Macedonië zal zijn. Dat maakten de beide premiers, Alexis Tsipras en Zoran Zaev, bekend. Over dit compromis moesten nog wel de beide parlementen stemmen.

Folklore

De kans bestaat dat je in een stad onverwacht, zomaar op een plein, wordt getrakteerd op traditionele zang of dans. De musici bespelen authentieke muziekinstrumenten. Een daarvan is de *gajle*, een soort doezak, waarmee Pece Atanasovski in de 19e eeuw furore maakte. Een standbeeld van hem vind je in zijn geboortestad Prilep. Tot de traditionele instrumenten behoren verder de *zurla* (een soort hoorn), de *tapan* (een soort trommel) en de *harmonika* (een soort accordeon). De dansers zijn gekleed in traditionele kleding, waarin de kleuren rood, wit en zwart de overhand hebben, en dragen fraai gevormde leren schoenen, *opinčari*.

Macedonië in cijfers

1

Nederlandse schrijver heeft een gedenkteken in Macedonië: A. den Doollaard in Ohrid.

2

landen moeten het Prespameer met Macedonië delen: Griekenland en Albanië.

3

nationale parken lonken naar de natuurliefhebber: Mavrovo, Pelister en Galičica.

16

bergtoppen reiken hoger dan 2000 meter.

66

meter hoog is het millenniumkruis op de berg Vodno ten zuiden van Skopje.

75

procent van het land bestaat uit gebergte, waarvan een deel geschikt is voor wintersport.

420

iconostasen (en maar liefst 24.000 iconen) zou je in de kerken en kloosters kunnen tellen.

1963

is het rampjaar waarin Skopje werd getroffen door een aardbeving.

1991

is het jaar waarin Macedonië op 8 september een onafhankelijke republiek werd.

2764

meter hoog is de hoogste top van het land, de Golem Korab, op de grens met Albanië.

25.713

vierkante kilometer is de oppervlakte van Macedonië.

30.000

eieren waren er nodig om de verf te maken voor de Pasha-moskee in Tetovo.

150.000

vierkante meter aan fresco's kunnen er worden bewonderd.

510.484

buitenlandse toeristen werden er in 2016 geteld, onder wie 23.960 Nederlanders.

2.103.721

mensen wonen er in Macedonië, waarvan ongeveer een kwart in de hoofdstad Skopje.

164
meter is de gemiddelde
diepte van het Meer van
Ohrid.

Eten en drinken

'De keuken is zoals het landschap en het klimaat: ruig en zeer divers, uitgesproken als de hete zomers en onverbiddelijk als de koude winters.' Zo schreef Zaklina Temelkowska in haar kookboek *Herinneringen aan de Macedonische keuken* (2013). Die gevarieerde keuken is echter langzaam aan het verdwijnen. Ook hier rukt het fastfood immers op. Niettemin krijg je in de restaurants nog steeds volop gelegenheid traditionele gerechten te proeven.

Maaltijden

Macedoniërs ontbijten eenvoudig, met wat brood met kaas of jam, een kop koffie erbij. Soms ook met *burek* (deegpastaïevulsel met kaas, gehakt of groente) en drinkyoghurt. In de hotels zijn de ontbijten over het algemeen uitgebreider. Het verdient aanbeveling daarvan gebruik te maken, want het land heeft geen uitgebreide ontbijtcultuur buitenshuis. Vrijwel alleen in Skopje en Ohrid zijn er wat etablissementen waar een ontbijt wordt geserveerd. De lunch is voor de Macedoniërs de hoofdmaaltijd, die vanaf ongeveer 14 uur wordt gebruikt. 's Avonds wordt volstaan met een lichte maaltijd.

Salade en bijgerechten

Het land levert een overdaad aan groenten, die op allerlei manieren worden verwerkt. In de salade bijvoorbeeld. De bekendste, *šopska salata*, wordt bestrooid met *sirenje*, een witte schapen- of geitenkaas die wordt geconserveerd in een zoutoplossing, zoals ook met de Griekse feta gebeurt.

Verder gaan er groenten in de vaak gegeten mengsels, zoals *ajvar* en *pindzur*. *Ajvar* is een (bij)gerecht op basis van geroosterde tomaten, aubergines, paprika, knoflook, suiker, zout, olie en azijn. Dit kan op brood worden gesmeerd, maar ook als saus worden gebruikt bij geroosterde groenten en vlees. *Pindzur* maakt men van gegilde en daarna

fijngehakte aubergines, paprika's en tomaten die in olie met knoflook worden gebakken.

Een leuk bijgerecht is ook *taratur*, van schapenyoghurt, komkommer, walnoten, knoflook en olie. Of *sarma*: wittekoollatjes gevuld met een mengsel van gehakt en rijst.

Deeggerechten

Het verhaal wil dat er voor iedere dag van het jaar in Macedonië een deeggerecht zou bestaan. Het populairst is *zelnik*: mooi luchtig deeg met bijvoorbeeld een vulling van prei (of spinazie, vlees of rijst, of een combinatie daarvan). *Ravanija*, cake waarin griesmeel is verwerkt en waarover een siroop wordt gegoten, wordt ook wel als dessert gegeten.

HEILIG BROOD

Brood is, volgens Zaklina Temelkowska, heilig in Macedonië: 'Het is het eerste wat op tafel komt, wordt bijna overal bij gegeten en nooit weggegooid.' Oud witbrood wordt bijvoorbeeld met olie op een bakplaat geroosterd en daarna bestrooid met zout en geraspte witte kaas. Dan heet het *nafora*. Van oud brood worden ook wentelteeftjes gemaakt (*prženo lebče*).

Stevige kost

In het algemeen is het zo dat veel gerechten niet alleen bijzonder smaakvol zijn, maar ook stevig en calorierijk. Dat geldt in de eerste plaats voor de talrijke stoofschotels. Vooral 's winters erg geliefd is de *gravče tavče*, op basis van witte bonen. Typisch zo'n gerecht dat in allerlei variaties op het bord wordt getoverd. *Turlitava* is een stoofpot van vlees en groenten (paprika, okra, wortel, aubergine, tomaat, ui, knoflook, aardappels). Bij *selsko mesko* zijn de hoofdingrediënten champignons en vlees. En als we het over 'stevig' hebben, moet ook zeker de Macedonische pizza worden genoemd, *pastrmajlija*, ovaalvormig en met een dikke rand. De vulling bestaat uit vlees, erbovenop soms een of meer gebakken eieren.

Vlees en vis

Macedoniërs houden ervan allerlei soorten vlees op de barbecue te bereiden (*škara*), waarbij kebab (gehaktrolletjes) de hoofdrol opeisen. Ook in trek is *pljeskavica*, een flink gekruide, dunne hamburger.

Het Meer van Ohrid en het Prespameer zitten vol forel, *pastrmka*. Het zal dan ook geen verbazing wekken dat deze vis nogal eens op de menukaart prijkt,

In de Turkse wijken kun je heerlijk gekruide kebab eten.

gebakken of met allerlei kruiden in de oven bereid. En ook de karper (*krap*) levert heerlijke schotels op, onder andere de 'dronken karper', een flink met kruiden bestrooide karper die tijdens de garing in de oven wordt besprenkeld met witte wijn. Rond het Prespameer eet je ze het best.

Wijn

Macedonië produceert prachtige rode en witte wijnen. In de wijnstreek Povardarie kun je er uitgebreid mee kennismaken (► blz. 76).

ŠOPSKA SALATA

- 1 komkommer
- 3 tomaten
- 1 ui
- 1 groene peper
- 1 ons geraspte schapen- en of geitenkaas (bijvoorbeeld feta)
- zout en peper
- 1 eetlepel olijfolie
- handje zwarte olijven (optioneel)

Snijd de komkommer in blokjes, de tomaten in plakjes, de ui en de peper (zaadlijst verwijderd) in ringen. Meng de olie erdoor en voeg peper en zout naar smaak toe. Strooi de kaas erover. Garneer eventueel met de zwarte olijven.

Rakija

Net als in de andere Balkanlanden is *rakija* populair in Macedonië. Vaak wordt de drank ook thuis gedistilleerd uit de beschikbare vruchten in de tuin. Denk aan: druiven, pruimen, perziken, aardbeien, abrikozen, peren en zelfs moerbeien. Het alcoholpercentage ligt gewoonlijk tussen de 45 en 50%, maar bij de thuis gebrouwen vloeistof kan dit nog wel hoger zijn. Rakija wordt gedronken als aperitief of digestief. Het drankje zou bovendien helpen bij verkoudheid, je kunt er wondjes mee ontsmetten en er ook nog de ramen mooi mee laten glanzen!

Het kompas van Macedonië

#2

Moskeeën, hamams
en karavanserais –
het oude Skopje

#3

Uitblazen op of
rond het water –
Matkakloof

#1

Rond de krijger te
paard – **Plošhad**
Makedonija

DUIK IN
TURKSE
SFEREN

BOOT
GROT
KERK
FOREL

WAAR BEGIN IK?

*imponerende mannen
van steen en brons*

#15

Mysterieus
gesteente – **Kokino**
en **Kuklica**

'STONEHENGE'
STENEN POPPEN

#14

Van warmwaterbron
naar waterval – **ten**
oosten van Strumica

eenvoud
op het platteland

*Vissershutten,
modder en karpers*

ZOEK EN VIND

#13

Luieren en
zwebben –
Dojranmeer

#12

Een interessante
archeologische
vindplaats – **Stobi**

15 manieren om je onder te dompelen in Macedonië

4

Schitterende natuur –
**sportief in Nationaal
Park Mavrovo**

5

Parels, houtsnijwerk
of een icoon –
souvenirs uit Ohrid

Op ski's of te paard,
op de fiets of te voet

**KIJKEN, KIJKEN
EN OOK KOPEN?**

**zon
hemel
wind**

6

Glinsterend water –
Meer van Ohrid

7

Boottocht naar
Golem Grad –
Prespameer

Niet
bang op
Slangeneiland

BEREN
en vlinders

8

De natuur in –
**Nationaal Park
Pelister**

stadsvermaak

9

Slenteren door
de Širok Sokak –
Bitola

een
vleugje
abrikoos

Opstand, strijd
REVOLUTIE

11

Vranec en temjanika –
wijn proeven in
Povardarie

10

Helden achterna –
**Kruševo en de
Ilindenopstand**

Skopje en het noordwesten

De hoofdstad Skopje is een wereld op zich. Je zult er verbijsterd zijn door de stadsvernieuwingsdrift die een zee aan standbeelden, bruggen, overheidsgebouwen en musea heeft opgeleverd. En dat trouwens nog steeds doet. De oude Ottomaanse wijk, die je hier van bovenaf ziet, zal waarschijnlijk je hart stelen. Met moskeeën, hamams en karavanserai's of natuurlijk met een heerlijk kruidige kebab bij een glas bier. Gaat de stad je toch een beetje benauwen? 'Vlucht' de berg Vodno op of koel af op een bootje in de dichtbijgelegen Matkakloof.

Skopje D-E 3

Skopje is een stad met twee gezichten. Ten noorden van de rivier de Vardar bevindt zich het oude Ottomaanse gedeelte, de fotogenieke Stara Čaršija met moskeeën, karavanserais en hamams (► blz. 24). Voor het moderne centrum, met hoogbouw en brede, drukke straten moet je ten zuiden van de Vardar zijn. De betonnen nieuwbouw is er vaak grauw en haveloos, omdat deze in een recordtempo uit de grond werd gestampt na de aardbeving die Skopje in 1963 trof. De oude en de nieuwe stad worden 'gescheiden' door pompeuze neobarokke en neoklassieke gebouwen in het kader van het megalomane stadsvernieuingsproject 'Skopje 2014'. En ook in 2018 verrijzen er nog altijd buitensporig imposante bouwsels.

BEZIENSWAARDIGHEDEN

Nationale trots

Een verkenning van het nieuwere gedeelte begint in het hart van de stad, op **Ploštat Makedonija 1** (► blz. 20). Als je vanaf daar de 11 Oktomvri inloopt, stuit je vanzelf op een fonkelnieuwe triomfboog, de **Porta Makedonija**, begin 2012 opgeleverd ter ere van twintig jaar Macedonische onafhankelijkheid. De historie van het land wordt uitgebeeld op de marmeren reliëfs. In de ene poot zit een souvenirshop, in de andere een lift naar boven voor het uitzicht. Achter de boog ligt het **Žena Park 2**, met daarin onder meer een monument (witte zuilen, gouden paarden en een gouden Prometheus) voor de helden die stierven voor het vaderland. Het protserige geheel dankt zijn bestaan aan **Skopje 2014**, een project waar de politiek misschien wel honderden miljoenen euro's voor uittrok. Doel was niet alleen nieuwe musea en overheids-

gebouwen uit de grond te stampen om de socialistische betonbouw uit de jaren 60 en 70 gedeeltelijk te vervangen, maar ook om een overvloed aan beelden en monumenten te laten verrijzen die de nationale geschiedenis tot leven zouden wekken.

Moeder Teresa en vergane glorie

Vanaf Ploštat Makedonija loopt de **Makedonija**, een brede straat vol winkels, cafés en moderne sculpturen, richting het zuiden. Aan je linkerhand trekt al gauw een eclectisch gebouw de aandacht. Het neemt de plaats in van het kerkje waar **Moeder Teresa** werd gedoopt. Zij werd op 26 augustus 1910 in Skopje geboren als Agnes Gonxha Bojaxhiu, in een vooraanstaand katholiek-Albanees gezin. Haar wereldwijde bekendheid dankt zij aan haar inspanningen voor de armen in India. Het eigenaardig gebouwde **Herinneringshuis 3** is aan haar gewijd: foto's, documenten en persoonlijke bezittingen vertellen over haar leven (Spomen kukja na Majka Tereza, Makedonija bb, www.memorialhouseofmotherteresa.com, ma.-vr. 9-20, za.-zo. 9-14, gratis). Voor het museum staat een beeld van Moeder Teresa, die in 1979 de Nobelprijs voor de Vrede kreeg, in 1997 overleed en na haar dood zalig werd verklaard. Direct ernaast blinken de gouden koepels van de aan Constantijn en Helena gewijde **kerk** die in de lente van 2018 nog niet was opgeleverd; ernaast prijkt een kolossale losstaande klokkentoren.

KAT, BEDELAAR EN MEER

In de voetgangersstraat Makedonija stuit je op tal van **eigentijdse beelden**. Zo maakte Dimitar Filipovski een bronzen vrouw met mobieltje ('Udel meisje') en een man die tevergeefs zijn vriendin roept ('Hé'). Ook kun je er een kat zien van Tome Adžievski, een stier van Darko Dukovski en een bedelaar van Nataša Bužarova.

Laat de bruisende Makedonija ook even links liggen om in de Luj Pasterstraat een blik te werpen op de fraaie **Kino Kultura** 4 van de Russische architect Ivan Artemushkin. In de jaren 90 van de 20e eeuw een begrip: hier ging de jeugd naar films kijken, al waren de stoelen er keihard en was het er 's winters steenkoud. Tegenwoordig biedt het gebouw een podium aan uitvoerende kunstenaars (www.kinokultura.org.mk). Verderop rechts, op nr. 1 in de Makedonija, ligt nog zo'n gebouw dat aan renovatie toe is en het van zijn illustere geschiedenis moet hebben. Ooit was **Bristol** 5 een florerend hotel, waar Rebecca West verbleef tijdens haar reis door voormalig Joegoslavië in 1937. De Britse journaliste deed er verslag van in *Black lamb and grey falcon* (1941).

Kathedraal en park

De enige kathedraal van de orthodoxe Macedonische Kerk, de **Sveti Kliment Ohridski** 6 uit 1990, heeft een reusachtige koepel met een doorsnede van 36 m – waardoor de kerk nogal op een moskee lijkt – en een vrijstaande klokkentoren. Bekijk vooral even het kleurrijke interieur.

In het grote **stadspark** 7 vinden jong en oud vertier: een botanische tuin, vijvers, een dierentuin en een lunapark (lees: een tikje ouderwetse kermis).

Naar de andere oever

Tussen het nieuwe en het oude Skopje, van noord naar zuid, loopt de **Kamen Most** 8, de 'Stenen Brug' met dertien bogen. De Ottomaanse sultan Mehmet II liet hem in de 15e eeuw bouwen. Een plaquette op de brug herinnert eraan dat de opstandige Karpoš hier in 1689 werd terechtgesteld, zoals destijds gebruikelijk was (► blz. 100). Het project 'Skopje 2014' leverde ook twee nieuwe bruggen voor voetgangers op. Alsof het geld niet op kon, telt de **Brug van het Oog**, die naar het archeologisch museum loopt, maar liefst 31 beelden van historische figuren, onder wie koning Marko. De **Brug van de Kunst** toont 26 beelden van schrijvers,

Interieur van de Sveti Kliment Ohridski.

kunstenaars en componisten, onder wie Toše Proeski, een popzanger die op 26-jarige leeftijd omkwam (► blz. 68). Begin 2018 was er bovendien nog een voetgangersbrug in de maak!

Op de noordelijke oever

Als je de Kamen Most naar de noordelijke oever neemt, springen links en rechts twee duobeelden in het oog. Links gaat het om de bisschoppen Kliment en Naum (► blz. 52) en rechts om de geleerden Cyrillus en Methodius (► blz. 22). Alvorens je onder te dompelen in het oude, Turkse Skopje (► blz. 24) is het de moeite waard even halt te houden bij de **Sveti Spas** 9 (di.-vr. 9-17, za.-zo. 9-15 uur). Net als het gebedshuis van Lesnovo en het kloostercomplex Jovan Bigorski heeft deze kerk een schitterende iconostase (1824) die is vervaardigd door de beroemde houtsnijders Petar en Marko Filipovski en Makarije Frčkovski. Het resultaat is een fijnzinnig geheel van bloemen, planten, dieren en voorstellingen uit het Oude en Nieuwe Testament. Leuk is ook dat de drie getalenteerde ambachtslieden zichzelf in het hout vereeuwigden. Vraag de dienstdoende gids er eventueel naar. De fundamenten van de Sveti Spas gaan terug tot de

SKOPJE

Bezienswaardig

- 1** Ploštad Makedonija
- 2** Žena Park
- 3** Moeder Teresa
- 4** Kino Kultura
- 5** Bristol
- 6** Sv. Kliment Ohridski
- 7** Stadspark
- 8** Kamen Most
- 9** Sveti Spas
- 10** Museum voor Moderne en Contemporaine Kunst
- 11** Museum van de Macedonische Strijd
- 12** Holocaust Herdenkingscentrum
- 13** Stadsmuseum

- 14** Museum van Macedonië
- 15** Archeologisch Museum
- 16** Kale
- 17** Mustafa Paša
- 18** Kuršumli An
- 19** Kapan An
- 20** Museum van Skopje Bazaar
- 21** Daut Paša Hamam
- 22** Čifte Hamam

Overnachten

- 1** Solun
- 2** Rose Diplomatieque
- 3** De Koka
- 4** Hotel Arka

Eten en drinken

- 1** Stara Kuka
- 2** Destan
- 3** Pelister
- 4** Turist

Winkelen

- 1** Ramstore
- 2** Zelen Bazar
- 3** Kraš
- 4** Bit-Pazar

Uitgaan

- 1** Makedonia Filharmonia
- 2** Opera en Ballet
- 3** Univerzalna Sala

14e eeuw, maar het leeuwendeel komt uit de 17e eeuw, toen de Ottomaanse stelregel was dat kerken niet hoger mochten reiken dan moskeeën. Daarom werd dit godshuis gedeeltelijk onder de grond opgetrokken. In de tuin staat de marmeren sarcofaag van vrijheidsstrijder **Goce Delčev**. Erbij is een museumpje dat aan zijn leven is gewijd.

MUSEA

Verrassend initiatief

Enkele maanden na de aardbeving van 1963 in Skopje werd er in New York een grootscheepse solidariteitsactie op touw gezet door de International Association of the Plastic Arts. Zij vroegen kunstenaars uit de hele wereld om een collectie moderne kunst te willen vormen voor de zo zwaar getroffen stad. Op die wijze verwierf Skopje een opmerkelijke collectie, want de reacties waren overweldigend. Pablo Picasso maakte zelfs speciaal voor die gelegenheid *Head of a Woman* (1963). Alexander Calder deed dat ook met de gouache *À Skopje* (1965) en schonk bovendien de mobiel *Red Polygon* (1961). Zo ontstond het **Museum voor Moderne en Contemporaine Kunst** 10. In 1970 werd dit geopend in een nieuw museumgebouw van de hand van Poolse architecten. Naast een internationale verzameling (Sol LeWitt, Christo, Victor Vasarely, Pierre Alechinsky en anderen) is er een interessante collectie te zien die een goed beeld geeft van de ontwikkeling van de Macedonische moderne kunst. Er zijn ook tijdelijke exposities.

Muzej na Sovremenata Umetnost, Samoilova, www.msu.mk, di.-za. 9-17, zo. 9-13 uur, MKD 50

Woelige tijden

Wie zich de roerige geschiedenis van Macedonië een beetje eigen heeft gemaakt, zal niet verbaasd opkijken dat het **Museum van de Macedonische Strijd** 11 een behoorlijke omvang heeft. De Macedoniërs hebben immers eeuwenlang gestreden, telkens tegen

Nadat de aardbeving in 1963 grote delen van Skopje tot ruïnes had gemaakt, vroegen de Verenigde Naties aan acht architectenbureaus, waaronder Van den Broek en Bakema uit Nederland, om hun plannen te ontvouwen voor de wederopbouw. De toonaangevende Japanse architect **Kenzo Tange** werd de winnaar. Van zijn masterplan werd uiteindelijk slechts een derde tot stand gebracht, terwijl er flink werd geknibbeld op de uitvoering; van zijn hand zijn verschillende appartementenflats en het trein-/busstation. Hij plaveide echter wel de weg voor verschillende Joegoslavische bouwmeesters en hun visionaire socialistische betonbouw. Zie bijvoorbeeld het merkwaardige **hoofdstadskantoor** van Janko Konstantinov, dat sommige inwoners karakteriseren als een omgevallen insect en waarvan anderen denken dat het nog niet klaar is.

nieuwe bezetters. Er wordt aandacht besteed aan het verzet tegen de Ottomanen en alle perikelen nadien tot aan de onafhankelijkheidsverklaring (van Joegoslavië) op 8 september 1991. Om dit laatste heugelijke feit te vieren, werd het museum precies twintig jaar later (in 2011 dus) op die datum geopend. Centraal in de ontvangsthallen met kleurrijke koepel ligt een kopie van de onafhankelijkheidsverklaring in een vitrine. Meer dan honderd waspen beelden maken de geschiedenis aanschouwelijk, evenals vele forse schilderijen met historische taferelen die speciaal voor dit museum werden vervaardigd. Je kunt alleen mee met een rondleiding (in het Engels) en je mag niet fotograferen.

Muzej na Makedonskata Borba, 11 Mart, www.mmb.org.mk, dag. (behalve 1e ma v.d. maand) 10-18 uur, MKD 300

1

V
VREESLOOS

In zijn autobiografische *Het leven van een landloper* memoreert Den Doolaard dat Goce Delčev en Dame Gruev 'waren omgekomen in een opstand van 25.000 boeren met geweren tegen 250.000 Turken met kanonnen. Hun ideaal was een socialistische republiek Macedonië geweest, als kern van een Balkan-federatie. Deltchev was doodgeschoten, Gruev had zich samen met zijn kameraden vergiftigd toen ze hun laatste patroon hadden verschooten. Mijn gastheer liet mij hun foto's zien [...]: **Gebaarde mannen** met ernstige gezichten keken mij doordringend en vreesloos aan.'

Rond de krijger te paard – Plošad Makedonija

Voor de inwoners is het centrale plein, Plošad Makedonija, van grote betekenis omdat hier in 1991 de onafhankelijke republiek Macedonië werd uitgeroepen. Skopje werd toen de hoofdstad. Tal van culturele en politieke evenementen vinden sindsdien plaats op dit imposante plein.

De ruiter die hoog boven de hoofden van de mensen op het plein steigert, is **Alexander de Grote 1**. De veldheer reikt tot 25 m hoogte en zijn betonnen sokkel draagt drie ringen met reliëfs. Eromheen zie je acht bronzen soldaten en acht bronzen leeuwen. En niet te vergeten een fontein die 's avonds in wisselende kleuren wordt verlicht, terwijl de waterstralen ritmisch bewegen. Officieel wordt het kolossale beeld aangeduid als 'krijger'. Hetzelfde geldt voor Alexanders vader, **Philippus II**, de bronzen reus met geheven vuist die aan de overzijde van de rivier oprijst. Het illustere tweetal wordt immers ook door de Grieken geclaimd. Alexander was weliswaar koning van Macedonië, maar dat betrof niet hetzelfde grondgebied als nu.

Opstanden en revoluties

Rond Alexander de Grote zijn nog veel meer beelden te zien die de veelbewogen historie van het land illustreren. Zo herinneren de heldhaftige mannen te paard **Goce Delčev 2** en **Dame Gruev 3** aan de Ilindenopstand in 1903, van de Interne Macedonische Revolutionaire Organisatie (VMRO), waarvan deze twee mannen aanvoerders waren. Zij kwamen in verzet tegen de Ottomaanse bezetter; Den Doolaard baseerde zijn roman *Oriënt-Express* op hun strijd.

Dicht bij de Vardar staat een groep revolutionaire mannen, gemaakt door beeldhouwer Angel Korunovski. Zij behoorden tot de **Gemidžii 4**, letterlijk 'de bootslui', ook wel de 'moordenaars van Thessaloniki' genoemd. Dit anarchistische

Alexander de Grote domineert Plošad Makedonija.

gezelschap had zich rond 1900 tot doel gesteld de wereld met geweld de ogen te laten openen voor het leed dat de Ottomaanse onderdrukker in Macedonië aanrichtte. In 1902 bliezen ze in de haven van Thessaloniki het Franse passagiersschip *Qualdiquivir* op. Daarna volgden onder andere nog talrijke bomaanslagen op openbare gebouwen in de tegenwoordige Griekse havenstad.

Geschiedenis in brons en marmer

Tsaar **Samuil 5** (of Samuel) van Bulgarije zul je niet snel over het hoofd zien. Hij houdt een scepter vast, is zo'n 5 m hoog en troont ook nog eens op een 3,5 m hoge sokkel. Samuil regeerde van 976 tot 1014; hij stierf in Prilep. Hij resideerde in de indrukwekkende burcht van Ohrid.

Samuil is net zo aanwezig als **Justinianus 6**, keizer van het Byzantijnse Rijk tussen 527 en 565, die werd geboren in Tauresium, ongeveer 20 km ten zuidoosten van Skopje. Beide witmarmeren, zittende beelden werden in Florence gemaakt. Kosten: respectievelijk 3,5 en ruim 1 miljoen euro.

De man met een wijzende rechtervinger en een hoed in zijn linkerhand is **Metodija Andonov-Čento 7** (1902-1957), de eerste president van de Socialistische Republiek Macedonië, die na de Tweede Wereldoorlog ontstond als deel van de Joegoslavische Republiek. Als kind werkte hij op de tabaks- en papaverelden rond zijn geboortestad Prilep.

Een van de weinige grote gebouwen die de aardbeving van 1963 overleefden, is het **Paleis van Ristić 8** (1926) op Plošad Makedonija. Het trekt tegenwoordig vooral de aandacht door het enorme, groene reclamebord voor Skopjsko (Macedonisch bier) op het dak.

Uitneembare kaart: D-E 3

Joodse geschiedenis

Waar ooit de Joodse wijk was, vind je nu het **Holocaust Herdenkingscentrum** 12. In de eerste plaats is dit museum er ter herinnering aan de

EEN NIEUW ALFABET

De broers **Cyrrillus** (826-869) en **Methodius** (815-885), in brons te zien op de noordelijke oever langs de Vardar, zijn in Thessaloniki geboren. Cyrrillus is filosoof, theoloog en priester; zijn broer monnik. Omdat aan het einde van de 6e eeuw Slavische volkeren de Balkan zijn binnengedrongen, is de voertaal van het duo Slavisch. En die taal gebruiken ze ook voor de liturgie. Als missionarissen in de regio willen zij hun leer natuurlijk ook presenteren in de volkstaal, het Slavisch dus. Er zit daarom niets anders op dan zelf de Bijbel te vertalen. Een bijkomend probleem is dat het vigerende alfabet het Griekse is: dat is niet toereikend om alle Slavische klanken in een geschreven taal om te zetten. Cyrrillus zal daarom eerst het glagolitische alfabet samenstellen. Later zal Kliment (► blz. 52), een leerling van Cyrrillus, dat glagolitische alfabet omwerken tot het minder ingewikkelde cyrillische alfabet, zoals dat tot op de dag van vandaag wordt gebruikt. Na de dood van zijn broer vertaalt Methodius de Bijbel. Op het standbeeld heeft hij de Schrift dan ook in handen; overigens is dat in Ohrid eveneens het geval.

7148 Macedoniërs die het slachtoffer werden van de holocaust. Zij woonden vooral in Skopje, Bitola en Štip. De Bulgaren, die collaboreerden met de Duitsers, verzamelden de Joden in de opslagplaatsen van de tabaksfabriek Monopol in Skopje. Van daaruit werden ze afgevoerd naar het concentratiekamp Treblinka, in Polen. Op de eerste verdieping wordt meer in het algemeen aandacht besteed aan de Joden op de Balkan; op de tweede verdieping staat de Jodenvervolgning centraal. Werken van moderne kunstenaars die zich hebben laten inspireren door de holocaust, hangen op de begane grond.

Memorijalen Centar na Holokaustot, 11 Mart bb, di.-vr. 9-19, za.-zo 9-15 uur, gratis

Inzoomen op Skopje

De aardbeving van 1963 vond plaats op 26 juli om exact 17.17 uur. Een van de getroffen gebouwen was het stationsgebouw, waarvan de klok precies op dat tijdstip stil bleef staan. Het inmiddels herstelde gebouw biedt nu onderdak aan het **Stadsmuseum** 13. Daar wordt onder andere de aardbeving uitvoerig belicht door middel van een grote collectie foto's die vlak na de ramp zijn gemaakt. Ook bij de reddingswerkzaamheden, de internationale aandacht voor Skopje en de wederopbouw wordt stilgestaan. En er zijn tijdelijke exposities.

Muzej na Grad Skopje, Kiril i Metodij bb, op Facebook, di.-za. 9-17, zo. 9-13 uur, gratis

Van icoon tot klederdracht

Het **Museum van Macedonië** 14 heeft een verzameling iconen, een geschiedenisafdeling die slecht begrijpelijk is voor mensen die geen Macedonisch beheersen, en een omvangrijke afdeling etnologie, waaronder een fraaie collectie klederdrachten.

Muzej na Makedonija, Kjurchiska bb, di.-za. 9-17, zo. 9-13 uur, MKD 100 (zo. gratis)

De laatste aanwinst

In oktober 2014 werd het **Archeologisch Museum** 15 feestelijk geopend. Skopje kan nu bogen op een instituut dat het culturele erfgoed van het land

De Brug van het Oog, opgeluisterd met niet minder dan 31 standbeelden, brengt je naar het Archeologisch Museum.

eindelijk bijeen heeft gebracht. En hoe! De presentatie is ultramodern: origineel ontworpen plafonds en geraffineerde verlichting zorgen voor een steeds wisselende ervaring. Drie verdiepingen met ruim 8000 kunstvoorwerpen, waarvan de datering meer dan 12.000 jaar beslaat: van de prehistorie tot aan de middeleeuwen. Behalve vondsten uit de archeologische opgravingen van het land zijn er moderne schilderijen die de relevante historische gebeurtenissen afbeelden, wassen beelden van historische personen, reconstructies en video-animaties. Een paar hoogtepunten: in het lapidarium staat een kopie van de beroemde Alexandersarcofaag uit het archeologisch museum van Istanbul. In het trappenhuis hangt trots een inscriptie uit een tempel in Isar Marvinci, met de titel Makedoniarch. Je staat eindelijk oog in oog met het gouden masker en de dito handschoen uit Ohrid, die je daar zo vaak in nagemaakte vorm ziet in talloze souvenirwinkels. Verder marmeren beelden, glas, terracotta's, gouden sieraden en munten, wapens en urnen. Het enige wat ontbreekt is een handzaam gidsje. Er is wel een winkel.

INFO EN EVENEMENTEN

Toeristenbureau: Vasil Agilarski bb, tel. 02 3223 644, ma.-vr. 8.30-16.30 uur. Foldermateriaal verkrijgbaar.
Skopje Jazz Festival: jaarlijks in oktober op verschillende locaties, www.skopjeczazzfest.com.mk.

ETEN, SHOPPEN, SLAPEN

Overnachten

Luxe
Solun
 Strak en goed ingerichte kamers, sommige wat aan de kleine kant. Prima verzorgd ontbijtbuffet.
 Nikola Vapcarov 10, tel. 078 999 992 of 02 3232 512, www.hotelsolun.com, 2pk vanaf € 70.

Klein en fijn
Rose Diplomatiek
 Rustig gelegen hotel. De kamers hebben parketvloeren en hun inrichting wordt gekenmerkt door veel bloemmotieven.

2

Moskeeën, hamams en karavanserais – het oude Skopje

Dwaal door de levendige straatjes van de Stara Čaršija waarin de houtskoolgeur van de kebabtenten je vaak tegemoet waait. En ontdek die oude Turkse wereld met een burcht, moskeeën, hamams en karavanserais, waarvan een gedeelte een nieuwe bestemming heeft gekregen.

G
GLUREN

De fraaiste karavanserai is waarschijnlijk de **Kuršumli An 18**, van halverwege de 16e eeuw, die je door een klein deurtje kunt begluren. Er is al wel wat gerestaureerd, maar de *an* is (nog) niet toegankelijk. Traditioneel zijn deze herbergen rond een binnenplaats gebouwd. Beneden waren de opslagplaatsen en de stallen, waar in dit geval zo'n honderd paarden konden staan. Op de eerste verdieping lagen de vertrekken voor de reizigers; sommige kamers hier kenden zelfs de luxe van een openhaard. *Kuršumli* betekent in het Turks lood (of kogel) en dat verwijst naar de oorspronkelijke dakbedekking. Aan het eind van de 18e eeuw werd de herberg een gevangenis.

Behalve de Kamen Most staat op het stadswapen van Skopje de **Kale 16** (Turks voor 'fort'). De strategische plek zelf – het hoogste punt van de stad – zou al in de bronstijd zijn bewoond. De eerste wallen hier verzezen in de 6e eeuw, toen keizer Justinianus I de scepter zwaaide. In de 10e eeuw, onder het bewind van Samuil, werd het vestingwerk fors uitgebreid. Nog tot in de Joegoslavische tijd werd het gebruikt voor militaire doeleinden. Daar kwam een einde aan doordat veel van het machtige fort teloorging bij de aardbeving van 1963, maar een gedeelte is uit de as herrezen. In 2010 leverde archeologisch speurwerk onder meer de omvangrijkste vondst ooit in Macedonië van Byzantijnse munten op.

Een opvallende moskee

Hoewel er veel moskeeën zijn, kan er maar van eentje worden gezegd dat zij het silhouet van de oude stad bepaalt: de **Mustafa Paša 17**. Ze ligt op een heuvel en heeft ook nog eens een slanke minaret die 42 m hoog de lucht in priemt. Opdrachtgever van deze moskee was Mustafa Paša, vizier van Skopje ten tijde van sultan Selim II. Het mausoleum van Mustafa Paša, en dat van zijn dochter Umi, vind je in de tuin.

Karavanserais

Bekende karavanserais (oude herbergen) zijn de **Kapan An 19**, waarin nu enige restaurants en cafés zijn ondergebracht, en de **Suli An**, uit het midden van de 15e eeuw, waarin een kunstacademie is gehuisvest en op de eerste verdieping

het **Museum van Skopje Bazaar** 20. Dit heeft onder meer aandacht voor de diverse beroepen die ooit actief waren in de bazaar, zoals schoen- en zadelmakers, koper- en goudsmiden.

Kunst in badhuizen

De **Daut Paša Hamam** 21 is een schitterend 15e-eeuws Turks badhuis, dat wordt bekroond met dertien koperen koepels. Dit badhuis behoort tot de National Gallery of Macedonia.

Dat is ook het geval met de eveneens 15e-eeuwse **Čifte Hamam** 22, die iets minder groot is en nog tot 1915 in gebruik was. Mannen en vrouwen beschikten er over eigen badruimtes met eigen ingangen; het Turkse woord *čifte* betekent 'dubbel'. Dit dubbele badhuis werd verwoest door de aardbeving, maar werd in 1972 gereconstrueerd.

Het is een mooie ervaring om in deze prachtige erfgoederen kunst te kunnen bewonderen. De keerzijde is echter dat om die reden de muren zijn gestuukt, zodat binnen alleen de authentieke plafonds en koepels zichtbaar zijn gebleven.

In de bezisten, de voormalige overdekte markt in de Turkse wijk, zijn tegenwoordig kleine bedrijfjes en een galerie gevestigd.

INFO EN OPENINGSTIJDEN

Suli An/Museum van Skopje Bazaar 20: di.-vr. 10-14 uur, gratis.

National Gallery: <http://nationalgallery.mk>, **Daut Paša Hamam** 21, Kruševska 1a, di.-zo. 10-18, MKD 50;

Čifte Hamam 22 Bitpazarska bb, di.-zo. 10-18, MKD 50. Tot de National Gallery behoort ook het Multimedia Centre 'Mala Stanica' (Jordan Miljakov 18, di.-zo. 10-20, MKD 50).

KEBAB ETEN

Vaak word je verleid door heerlijke geuren, dus ga gewoon je neus achterna. Ga je liever op zeker: simpel en goed is in ieder geval **Turist** 4, in het hart van de Ottomaanse wijk. De naam van dit restaurant doet wellicht anders vermoeden, maar het is ook bij de *locals* in trek, voor bijvoorbeeld kebab, *gravče tavče* of een *šopska salata*. Met een gezellig terras.

OVERNACHTEN

Hotel Arka 4 (Bitpazarska 90/2, tel. 02 3230 603, www.hotel-arka.com.mk, 2 pk vanaf € 85) is een glazen kolos die detoneert, maar vanuit de ontbijtruimte op de bovenste verdieping wel een prachtig uitzicht biedt. Daar is ook een *pool*, maar die is ter decoratie, niet om in te zwemmen. Dit vijfsterrenhotel heeft een sauna en een kleine fitnessruimte.

MARKT

Op de grootste, populairste en gedeeltelijk overdekte markt, de **Bit-Pazar** 4 (Bd. Krste Petkov Misirkov, dag. ca. 6-ca. 16 uur), is werkelijk alles te krijgen. In de 11e eeuw lag hier een weiland dat bij een klooster hoorde; eenmaal per jaar werd er een markt gehouden ter ere van de Presentatie van Maria in de Tempel.

Uitneembare kaart: D-E 3 | plattegrond: blz. 18